

УДК 316.346.32

Клименко, О. (2021). Проблема міграції дітей без супроводу дорослих. *Соціологічні студії*, 2 (19), 21–30. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-02-21-30>

Проблема міграції дітей без супроводу дорослих

Олена Клименко –

доктор соціологічних наук,
професор, завідувач кафедри
соціології, Державний
університет телекомунікацій,
Київ, Україна.

Olena Klymenko –

Doctor of Sociological Sciences,
Professor, Head of the Department
of Sociology, State University
of Telecommunications, Kyiv,
Ukraine

E-mail: klimenkoelens@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8560-8642>

Мета статті – дослідження проблеми міграції дітей без супроводу дорослих, в умовах сучасної міграційної кризи. Проаналізовано ключові тенденції світової міграції та визначено роль у ній дітей як специфічної соціально-демографічної групи з особливими потребами й правовими гарантіями. У статті досліджено ключові напрями міграції та наведено статистичну інформацію щодо динаміки міжнародної міграції дітей за останні 30 років, а також конкретизовано розподіл дітей-мігрантів за регіонами прибуття. Окремо проведено аналіз гендерних особливостей участі дітей у міграційних процесах. Зокрема, визначено, що діти і жіночої, і чоловічої статі на міграційному шляху стикаються з безліччю ризиків, характер яких прямо залежить від статі дитини-мігранта. Особливу увагу приділено висвітленню наукових теорій щодо участі дітей у міграційних процесах, зокрема асиміляції, інтеграції, інкорпорації, мультикультуралізму.

DOI: 10.29038/2306-3971-2021-02-21-30

Received: November, 2021

1st Revision: November, 2021

Accepted: December, 2021

Ключові слова: діти мігранти, діти без супроводу дорослих, міграційна криза, міграційні маніпуляції, політика гнучкої солідарності.

Klymenko Olena. The Problem of Migration of Unaccompanied Children. The purpose of the article is to study the problem of migration of unaccompanied children in the context of the current migration crisis. The author analyzes the key trends in world migration and defines the role of children in it as a specific socio-demographic group with special needs and legal guarantees. The article examines the key areas of migration and provides statistical information on the dynamics of international migration of children over the past 30 years, as well as specifies the distribution of migrant children by regions of settlement. The analysis of gender peculiarities of participation of children in migration processes is carried out separately. In particular, the author determined that both female and male children on the migration route face an incredible array of risks, the nature of which is directly dependent on the gender of the migrant child. Special attention is paid to the analysis of scientific theories concerning the issues of children's participation in migration processes, in particular: assimilation, integration, incorporation, multiculturalism.

Key words: migrant children, unaccompanied children, migration crisis, migration manipulations, flexible solidarity policy.

ВСТУП

Природа такого соціального явища, як «міграція», визначає розвиток «подій», які можуть бути швидкоплинними, кризовими та неструктурованими, а отже, припускають безліч нетрадиційних типів соціальних взаємодій. Крім того, хвилі міжнародної міграції нерозривно пов'язані із соціальними, економічними й геополітичними процесами, що розвиваються в окремих країнах третього світу, впливаючи на життя кількох поколінь, оскільки в деяких випадках тривають близько сотні років. Останні досягнення в розвитку інформаційних технологій посилили міграційні процеси, відкрили більше можливостей для мігрантів, які стали значно залежними від глобальних економічних, соціальних, політичних та технологічних трансформацій.

Діти в сучасних міграційних процесах із більшою вірогідністю потрапляють у кризові ситуації, оскільки є найуразливішими перед різноманітними соціальними ризиками. У зв'язку з цим потрібно відзначити, що не завжди шлях шукача притулку з батьками чи без їх супроводу є його власним

вибором, а міграційна криза, яка останнім часом охопила європейський, американський та африканський континенти, зумовлена низкою військово-політичних і соціально-економічних чинників. За офіційними даними ООН, на 2020 рік 35,5 млн неповнолітніх, уключаючи 13 млн біженців та шукачів притулку, проживали за межами країни свого народження – це більше, ніж будь-коли в історії. Глибинний аналіз зазначеної динаміки здійснено в доповіді ЮНІСЕФ стосовно гендерних та вікових особливостей глобальної міграції (Uncertain Pathways, 2021).

Залучення неповнолітніх до міграції як внутрішньої, так і зовнішньої наражає їх на серйозну небезпеку, зумовлену порушенням прав і свобод, про що вони не завжди поінформовані. Діти-мігранти частіше за дорослих наражаються на ризики бути позбавленими волі та ув'язненими в закритих установах, пережити акти насилля, потрапити в рабство. Пандемія COVID-19 посилила нерівність і залишила багатьох дітей-мігрантів у затяжному кризовому стані, оскільки вони були змушені під приводом перебування в карантині, погодитися на примусову ізоляцію в тимчасових притулках без доступу до освіти, медичного обслуговування, наявності необхідного мінімуму засобів особистої гігієни й соціальних послуг.

Незважаючи на це, останні два роки, починаючи з 2020 р., хвилі мігрантів, біженців та шукачів притулку, третину з яких становлять діти, систематично «штурмують» Європу, а частка підлітків, які нелегально мігрують із Латинської Америки без супроводу батьків до США, у 2021 р. становила близько чверті від усієї навали мігрантів. Зазначена тенденція на тлі осінньої міграційної кризи на кордоні з Білоруссю істотно посилила навантаження на економіку й політику країн Північноатлантичного альянсу, що дає змогу припустити можливе використання мігрантів як інструменту тиску на країни Заходу.

Донедавна міжнародне співтовариство серйозно розглядало можливі загрози винятково від вербування та експлуатації дітей терористичними й воєнними екстремістськими організаціями, однак не сприймало серйозно проблему культурної інтервенції неповнолітніх із країн третього світу до культури західної та північноатлантичної цивілізацій. Сьогодні з упевненістю можна сказати, що підлітки віком від 14 до 17 років з економічно депресивних країн третього світу є групою ризику, яка з високою ймовірністю може бути залучена як дієвий механізм упровадження технологій політичних маніпуляцій (у вигляді чітко організованих та спрямованих міграційних потоків), ставши соціальною платформою для дестабілізації благополучних громад Заходу.

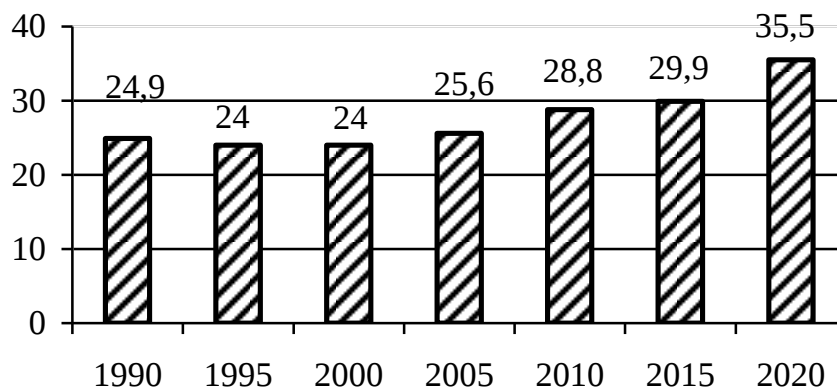


Рис. 1. Динаміка міжнародної міграції дітей за останні 30 років, млн (Uncertain Pathways, 2021)

Отже, інтенсифікація потоків мігрантів в останні роки актуалізувала питання дослідження проблем дітей, які за різних життєвих обставин були змушені долучитися до міграційного мейнстріму, що стало причиною обмеження їх доступу до освіти, охорони здоров'я, а також спровокувало порушення прав і свобод.

1. АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЦЬОЇ ПРОБЛЕМИ

Уперше звернула увагу на роль дітей у міграційних процесах американська школа соціології, коли в 60-х роках XX ст. зробила революційний перехід від теорії асиміляції, у рамках якої

вивчалися усі пов'язані з міграцією процеси й проблеми, до етносоціології, основним завданням якої було створення концепції так званого «плавильного казана».

Як зазначає А. Портес у статті «Immigrant Aspirations» («Прагнення іммігрантів»), наприкінці 1960-х років науковці були змушені замінити теорію асиміляції й розробити новий підхід до вивчення мігрантів, зробивши акцент на дослідженнях етнічності та етнічних груп (Portes et al., 1978). Це насамперед пов'язано з тим, що перед американським суспільством постали нові виклики. Якщо в 1920–1930-ті роки іммігранти, котрі прибували з країн Східної Європи й Росії, сприймалися як новий соціальний феномен, котрий потребує ретельного вивчення, то в 1960-ті рр. з'ясувалося, що діти покоління «великої міграції» не просто змогли інтегруватися до динамічного розвитку американського суспільства, але й стали його економічно активною частиною, підґрунтям стабільності й національної гордості. Тому концепція «плавильного котла» почала дедалі більше критикуватися науковцями. Однією з відомих робіт щодо зазначеної проблеми вважається монографія М. Глейзера та Д. Мойніхана «Beyond the Melting Pot» («Поza плавильного котла»), у якій дослідники актуалізували питання необхідності оцінки рівня якості інтеграції дітей покоління «великої міграції», наголосивши, що етнічні відмінності продовжують відігравати важливу роль у житті цих людей, незважаючи на те, що їх соціалізація відбувалась у вільному американському суспільстві, а отже, теорія «плавильного котла» є неспроможною для вивчення особливостей протікання інтеграційних процесів в етнічних спільнотах мігрантів (Glazer, Moynihan, 1970).

Розглядаючи міграцію в рамках парсонівської теорії модернізації, Е. Моравська у статті «In Defense of the Assimilation Model» («На захист моделі асиміляції») наводить найбільш ефективний інструмент вивчення етнічних груп шукачів притулку. Вона трактує теорію асиміляції ширше, зміщуючи акценти, оскільки не вважає процес етнічного розчинення єдиним і неминучим способом уключення індивіда в суспільство, а отже, прописує певні особливості адаптації дітей мігрантів у контексті прилаштування під життя в «нерідному» соціумі, для яких інкорпорація в домінуюче суспільство розглядається як низка культурних змін, а не відрив від власного етносу (Moravska, 1994). Ідеться про те, що різна соціальна структура груп мігрантів і відмінність способів, за допомогою котрих вони вбудовуються до нового для них суспільства, забезпечують неоднакову успішність. Авторка зауважує, що в більш ранньому віці процеси адаптації відбуваються не так болісно, як у дорослому, та однозначно будуть прискорені. Особливу увагу Е. Моравська звертає на той факт, що кожна етнічна група вибирає свій унікальний метод інтеграції та напрацювання успішних моделей пристосування до нових умов життя в невідомому соціокультурному просторі.

У дослідженнях соціологічної школи інкорпорації особливо зауважено на адаптивних стратегіях дітей-мігрантів. Зазначається, що вихідці з країн Південно-Східної Азії першочергово налаштовані на реалізацію стратегії соціального успіху, завдяки якій можуть досягти суттєвих успіхів у навчанні, на відміну від дітей американців. Неповнолітні мігранти латиноамериканського походження, навпаки, не схильні до набуття освіти, оскільки орієновані на інтеграцію до криміналізованих груп у великих містах (Rumbaut, 1997).

Виникнення соціології міграції дало поштовх до нових досліджень. Так, у Сполучених Штатах соціологи концептуалізували принципово нову теорію адаптації дітей мігрантів, яку розробили Алехандро Портес і Рубен Румбо під час роботи над лонгітюдним проєктом «Children of Immigrants» («Діти мігрантів»). Метою дослідження було з'ясувати, як відбувається адаптація школярів, котрі опинилися перед ціннісним вибором – дотримуватися традицій і правил національної культури своїх батьків чи надати перевагу американським моделям соціальної поведінки, які гарантовано дозволяють досягти соціального успіху. Результати цього проєкту викладено в книзі «Legacies: The story of the Immigrant Second Generation» («Спадщина: історія другого покоління іммігрантів») (Portes, Rumbaut, 2001).

Отже, майже за пів століття створено теорію «сегментної асиміляції», яка передбачала вивчення дітей-мігрантів у рамках тих сегментів «приймаючого суспільства», до котрих вони потрапляють, а не в контексті загальних тенденцій конкретних хвиль міграції, із яких цих неповнолітніх вилучено. При цьому А. Портеса особливо цікавив феномен «низхідної мобільності», коли представники вже другого покоління кидають школу, потрапляють у банди, ведуть асоціальний спосіб життя тощо. На думку науковця, для дитини в міграційному процесі важливий не сам факт асиміляції, а соціокуль-

турний простір, у котрому відбуватиметься адаптація до нових умов життя. На шляху успішного інтегрування дитини до принципово нового соціокультурного простору існує багато небезпек, таких як дискримінація, нерівність, утрата культурних традицій, релігійні утиски, а тому все частіше науковці стали фіксувати суттєве збільшення відсотка маргіналізованого населення в містах, куди переважно потрапляють мігранти.

У 2000 р. професор Тільбурзького університету Пол Шеффер опублікував статтю «Multicultural drama» («Мультикультурна драма»), у якій зроблено спробу заперечити ефективність принципів мультикультуралізму в розбудові стратегії соціальної взаємодії держави з мігрантами. Науковець зазначив, що в Нідерландах більшість дітей, які не зуміли закінчити школу, – це представники етнічних меншин, сформованих із шукачів притулку (Scheffer, 2011). Також П. Шеффер зауважив, що серед мігрантів занадто велика кількість безробітних, але політика мультикультуралізму не дає змоги толерантним європейським урядам акцентувати увагу на цих соціально негативних фактах. Зазначена публікація поклала початок науковому обговоренню проблем неспроможності мультикультуралізму до подолання міграційних викликів і вивела на новий рівень питання соціальної адаптації й інтеграції дітей-мігрантів, визначивши їх потенційну соціальну загрозу для стійкого розвитку економічно стабільних країн Західної Європи та Північної Америки.

Аналізуючи описану П. Шеффером ситуацію, зауважимо, що неповнолітні можуть бути використані як дієвий механізм у політичних маніпулятивних технологіях. Так, у дослідженні О. Клименко «Залучення дітей до участі у збройних конфліктах: моделі та методи вербування (український досвід)» зауважено, що діти, які потрапили в кризові ситуації, є легкою здобиччю для вербувальників терористичних організацій і незаконних злочинних формувань. У статті також висвітлено можливі механізми залучення неповнолітніх до протиправної діяльності (Клименко, 2019).

Інтенсифікація міграційних хвиль останніх років змусила наукову спільноту переосмислити ставлення до шукачів притулку, що сприяло формуванню нового підходу до вивчення зазначеної проблеми. Усе частіше мігрантів починають розглядати як специфічний механізм економічних, політичних та культурних впливів на розвинені країни світу. Так, у статті «Міжрегіональна міграція: економічні аспекти та зарубіжний досвід державного регулювання» розглянуто вірогідні економічні наслідки для регіональних економік від напливу великих груп мігрантів і визначено роль держави у вирішенні подібних викликів (Jussibaliyeva et al., 2021).

Ураховуючи важливість та наукову цінність проведених раніше досліджень ключових аспектів адаптації дітей мігрантів, а також віддаючи належне досягненням учених у галузі соціології міграції, констатуємо, що існує цілий комплекс ще не вивчених проблем, які потребують критичного аналізу, теоретичного вивчення й соціологічного спостереження.

2. МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА

Методологічною базою статті стало опрацювання статистичних даних, наведених у ЗМІ, аналіз щорічних моніторингових досліджень ООН, вивчення нормативно-правової бази щодо дітей-мігрантів та викладені у вільний доступ у мережу Інтернет соціологічні дослідження, проведені міжнародними неурядовими організаціями. Для здійснення вторинного аналізу в статті використано результати таких соціологічних досліджень:

1. Моніторинг становища дітей і жінок: «Uncertain Pathways: How gender shapes the experiences of children on the move» («Невизначені шляхи: як стать формує досвід дітей у русі»), проведено дитячим фондом ООН – ЮНІСЕФ, у якому представлено офіційну статистику, кількісні і якісні дані щодо міграції дітей упродовж останніх 30 років. У дослідженні також визначено аспекти, котрі потребують проведення подальших соціологічних розвідок (Uncertain Pathways, 2021).

2. Доповідь Міжнародної неурядової організації, яка розслідує й висвітлює порушення прав людини у всіх кутках світу «Human Rights Watch» щодо становища мігрантів на білорусько-польському кордоні «Білорусь/Польща: пастка в прикордонні» У жовтні 2021 р. дослідники провели глибинні інтерв'ю з 19 мігрантами, серед яких були самотні чоловіки, сім'ї з дітьми й жінки та діти без супроводу (Білорусь/Польща..., 2021).

3. Аналітичний звіт Міжнародної неурядової організації «Human Rights Watch» щодо проблем мігрантів із Близького Сходу які мандрують до Європи, охопленої пандемією COVID-19 «Europe:

Curb Immigration Detention Amid Pandemic» («Європа: обмежує затримку мігрантів на тлі пандемії»). У ньому представлено статистичні дані детально за всіма країнами ЄС щодо кількості мігрантів, котрі перебувають в ізоляції в тимчасових притулках (Europe..., 2020).

4. Камеральне дослідження проведене у 2016 р. Комітетом експертів зі Стратегії Ради Європи з прав дитини (DECS-ENF) «Council of Europe strategy in support of children's rights» («Стратегія Ради Європи на підтримку прав дитини»). У його рамках опитано 39 представників держав-членів, 34 агенти неурядових організацій та 13 уповноважених із прав дітей. Письмовий відгук представили шість міжнародних організацій. Отже, на рівні міжнародної неурядової організації досліджувалося різноманіття поглядів на пріоритети щодо прав дітей у країнах Євросоюзу (Стратегія..., 2016).

Наведене вище свідчить, що на сьогодні є вкрай актуальним прикладне вивчення проблеми участі дітей у міграційних процесах, які спровокували світову кризу. На наш погляд, неповнолітні шукачі притулку можуть відігравати деструктивну роль у протіканні ключових процесів розвитку суспільства, гальмуючи розвиток економіки та культури приймаючої країни. Незважаючи на те, що фізично діти опиняються в новій державі, однак через відірваність від батьків та родини їх залученість, поінформованість і зацікавленість у тому, що відбувається на батьківщині, така висока, що вони залишаються членами відправляючої соціальної спільноти, ігноруючи необхідність інтеграції до нового соціального середовища.

Мета статті – дослідження проблеми міграції дітей без супроводу дорослих в умовах сучасної міграційної кризи.

3. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ, РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Якщо розглядати сучасну світову міграційну кризу в рамках теорії сегментної асиміляції, то потрібно звернути особливу увагу на той факт, що мігранти не лише вбудовуються в певний сегмент «приймаючого суспільства», але й належать до конкретного сегменту «відправляючого», що суттєво впливає на процес ціннісної адаптації особистості, особливо в дітей-мігрантів. Так, наприклад, їдуть зі своїх країн далеко не всі, а лише представники певної частини «відправляючого суспільства», ті, котрі мотивовані до виїзду, або ті, що змушені тікати за певних життєвих обставин. Міграція, зазвичай, викликана певними причинами (push-factors). Це можуть бути військові дії, складні економічні умови, репресивні дії з боку політичних режимів, переслідування за релігійною чи етнічною ознакою. Потрібно враховувати також той факт, що мігранти для переїзду віддають перевагу певній країні (pull-factors), спираючись або на традиційні патерни міграції, як, наприклад, із Мексики до США, або закони країни, що приймає та дозволяє легко налагодити життя й легалізуватися, наприклад із Сирії до Німеччини. На сьогодні, в умовах світової міграційної кризи спостерігаємо такі напрями міграційних потоків.

Під дітьми-мігрантами без супроводу розуміють дітей (неповнолітніх у віці до 18 років), розлучених з обома батьками й іншими родичами, або з дорослою особою, яка несла відповідальність та піклувалася про них і під опікою якої вони перебували за законом або звичаєм.

3.1. Напрями потоків мігрантів

1. Країни ЄС усе частіше стикаються з потоками мігрантів, ядром яких є діти. За даними статистики в Греції, на Кіпрі й на Балканах на сьогодні зібралось понад 72 000 біженців і мігрантів, у тому числі понад 22 500 дітей. Міграційний потік, спрямований до Європи, формують вихідці з таких країн, як Сирія (54 %), Ірак (27 %), Афганістан (13 %), Судан (4 %) Сомалі (2 %). Значну частину шукачів притулку із Сирії змогла прийняти Туреччина, яка, за домовленістю з Євросоюзом, розмістила понад 3 млн сирійців, із яких 45 % – діти, та отримала за це фінансову компенсацію (Europe..., 2020).

2. У США діти мігрантів становлять 20 % від усіх неповнолітніх країни. Із березня по грудень 2021 р. на кордоні США з Мексикою «застрягли» 1,7 млн шукачів притулку з країн Латинської Америки, із яких 145 тис. неповнолітніх без супроводу дорослих, що є рекордом за останні 25 років. Передумовою настільки масштабного переселення стало скасування Дж. Байденом політики «нульової толерантності» до мігрантів, упровадженої адміністрацією Д. Трампа. Пом'якшення міграційної політики призвело до того, що шукачі притулку з країн Латинської Америки заповнили

прикордонні штати й почали активно вливатися в кримінальні структури, формуючи банди та налагоджуючи нові канали наркотрафіку (1,7 млн осіб..., 2021).

3. Міграційна криза, спровокована Білоруссю на кордоні з Польщею, Литвою й Латвією восени 2021 р., так само не обійшлася без залучення до неї дітей, яких нараховується 1,2 тис. із 21 тис. шукачів притулку. Крім того, експерти звертають увагу на те, що частка вагітних (більшість із яких на останніх термінах) у цьому потоці так само висока – $\frac{1}{3}$ від загальної кількості жінок (Білорусь/Польща..., 2021).

Усі ці події остаточно підірвали політику «гнучкої солідарності», розроблену в ЄС ще 2015 р., що зобов'язувала країни європейської спільноти надавати притулок, дотримуватися чіткої схеми розподілу мігрантів, а також брати участь у їх соціальній адаптації. Проблема міграції викликала глибокі розбіжності між європейськими лідерами та окреслила межі, у яких вони готові співпрацювати. Показовим стало визначення пріоритетів національної безпеки вищими за загальноєвропейські цінності етнічної й релігійної толерантності. Тому з упевненістю можна сказати, що міграційна криза вплинула на внутрішньополітичну атмосферу в європейських країнах, змусила євроспільноту переосмислити стратегії впровадження політики мультикультуралізму. У США навала шукачів притулку, що назріла на кордоні з Мексикою, спровокувала рекордне падіння рейтингів довіри до влади й наочно продемонструвала необхідність зміни ключові принципи міграційного законодавства країни. Однак вона сприяла концептуалізації соціологічної теорії щодо використання особливостей релігійної приналежності мігрантів як дієвого механізму захисту молоді від небезпечного впливу великих міст, такого, наприклад, як наркотики чи залучення до кримінальних структур.

Відповідно до результатів доповіді ЮНІСЕФ щодо гендерних і вікових особливостей глобальної міграції 40 % усіх дітей із-поміж міжнародних мігрантів живуть у десяти країнах світу.

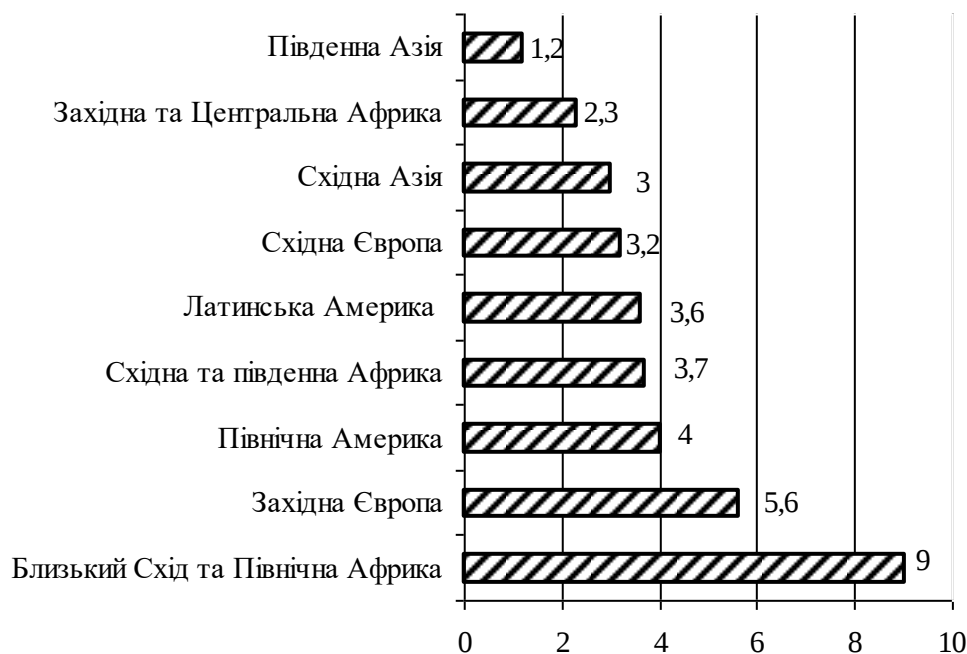


Рис. 2. Розподіл дітей-мігрантів за регіонами, млн (Uncertain Pathways, 2021)

Отже, масова міграція дітей без супроводу дорослих стала деструктивним чинником життя західного суспільства, оскільки створює додаткове навантаження на соціальну сферу та економіку розвинених країн. Отже, принципи «нульової лояльності» щодо неповнолітніх мігрантів не є дієвими й не працюють, дітей, котрі мігрують без супроводу дорослих, за нормами чинного європейського законодавства, неможливо відправити на батьківщину, а відтак їх потрібно адаптувати та інтегрувати у суспільство.

3.2. Гендерні особливості сучасної міграційної кризи

Однією з найбільш суттєвих ознак нинішньої міграційної кризи, за даними ЮНІСЕФ, є різкий гендерний розрив – хлопців серед дітей-мігрантів на 6,7 % більше, ніж дівчат. Серед неповнолітніх, які знайшли притулок у країнах Близького Сходу, Північної Африки та Європи, переважають хлопці, а ось в Африці мігрує більше дівчат, які таким чином намагаються уникнути примусового заміжжя. Така тенденція зумовлена, передусім, тим, що неповнолітні чоловічої й жіночої статі керуються різними мотивами, приймаючи рішення рушати в мандри в пошуках кращого життя. Дівчатка можуть мігрувати, намагаючись уникнути раннього шлюбу, сексуального насильства чи проявів гендерної дискримінації, а хлопців із бідних родин через голод та злидні женуть рідні батьки.

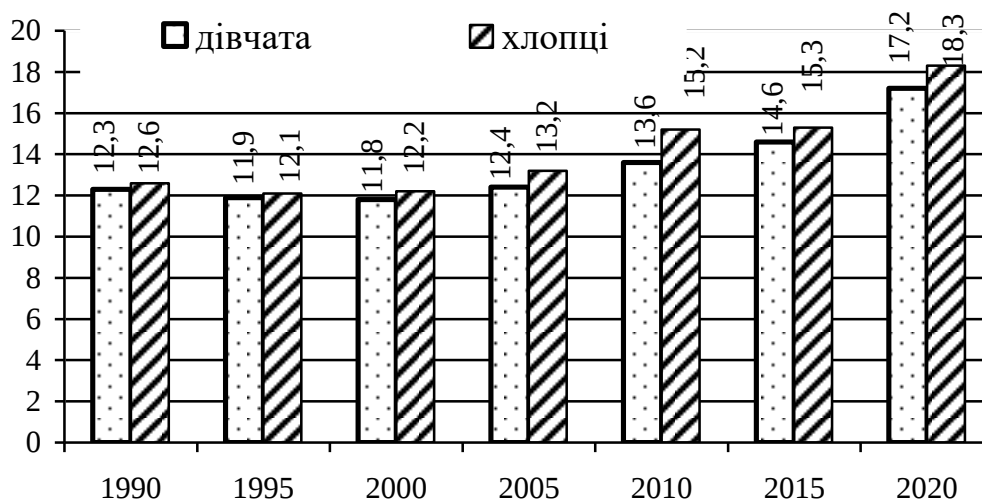


Рис. 3. Розподіл дітей-мігрантів за статтю, млн (Uncertain Pathways, 2021)

Показовою є тенденція, коли хлопці найчастіше вирушають у далекі подорожі, перетинаючи декілька кордонів у пошуках притулку, тоді як дівчатка найчастіше мігрують у середині своєї країни. У будь-якому разі діти, як жіночої, так і чоловічої статі, на міграційному шляху стикаються з безліччю ризиків, характер яких часто залежить від статі. Наприклад, дівчата більш схильні до ризику стати жертвами сексуального насильства й торгівлі людьми, бути залученими до проституції, тоді як хлопців охоче частіше вербують до лав незаконних збройних формувань, терористичних груп і бандитських угруповань.

Життя дітей-мігрантів, які подорожують без супроводу дорослих, великою мірою залежить від гендерних норм приймаючої країни. Однак є певні спільні особливості. Так, представниці жіночої статі частіше працюють без оформлення й позбавлені соціального захисту, що робить їх більш уразливими в плані трудової експлуатації та поневолення. Для неповнолітніх мігрантів чоловічої статі найбільші ризики пов'язані із залученням до кримінальних структур, транзиту наркотиків, ув'язненням і вербуванням до незаконних збройних формувань (участь у наркотрафіку, членство в бандах, залучення до лав терористичних формувань).

3.3. Передумови сучасної міграції дітей у світі

Рушійними передумовами, які провокують дітей із країн третього світу до самостійного пошуку притулку, умовно можна поділити на суб'єктивні та об'єктивні. Відповідно до них існують різні категорії дітей-мігрантів без супроводу:

- діти, розлучені із сім'єю чи опікунами під час переселення (найчастіше практику розлучення дітей із батьками застосовують у США);
- діти, які від початку шляху не мали супроводу або були розлучені із сім'єю або опікунами, проте нині подорожують із групами сторонніх людей;
- діти, які перервали міграційний процес через брак ресурсів; у контексті європейської міграційної кризи дітей, котрі належать до цієї групи, нерідко можна побачити в міських районах Греції та Італії.

Мотиви дітей-мігрантів, які шукають притулку, дуже різняться. Часто вони є втікачами зі страху перед переслідуванням або у зв'язку з несприятливою економічною, політичною чи релігійною ситуацією на батьківщині. Для них основною мотивацією є страх за своє життя й відчуття повної беззахисності в умовах збройних конфліктів (війн). Дехто мандрує в пошуках країни, де будуть реалізовані їхні основні права та свободи, у тому числі право на свободу слова й совісті. Певні категорії обирають міграцію як шлях можливого збагачення та соціального влаштування в економічно розвиненій країні. Діти, які шукають притулок, захищені положеннями Конвенції ООН «Про статус біженців», а от на дітей-мігрантів, котрі хочуть шукати кращого життя разом із батьками, норми міжнародного права не діють (Конвенція..., 1989).

Таблиця 1

Передумови сучасної міграції дітей

Об'єктивні передумови	Суб'єктивні передумови
Бідність, спровокована економічною кризою.	Сподівання на гарантовану якість життя.
Війна, або бойові дії, які унеможливили життя на батьківщині.	Прагнення знайти краще життя та/або сподівання на державне утримання.
Відсутність безпеки або стабільності правового захисту.	Проблеми в родині через велику кількість дітей (відчуття відчуження).
Загрози фізичного або психічного насилля.	Необхідність піти за ради благополуччя молодших дітей
Уникнення примусових шлюбів.	Вплив пропаганди.

Крім того, потрібно враховувати, що деяких дітей відправили в далекі мандри їхні власні батьки з надією, що вони знайдуть краще життя; деяких відібрали в батьків нелегальні перевізники людей із метою шантажу; дехто втратив батьків під час довгої подорожі або внаслідок плутанини в міграційних службах (Детей-мигрантов..., 2021). Отже, головною причиною міграції дітей є численні порушення їхніх прав людини в країнах походження: незахищеність від різних проявів насильства, злиднів, відсутність можливостей, обмежений доступ до освіти й медичного обслуговування, жорстоке поводження в сім'ї, різні загрози, залякування та відсутність безпеки.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Діти-мігранти, які шукають притулок без супроводу дорослих, є найуразливішою групою серед усіх категорій мігрантів. Відсутність правдивої інформації про їхнє становище після затримання міграційними службами й шляхи переміщення є однією з найбільш серйозних перешкод для міжнародних неурядових організацій ефективно захищати їхні права. Міграційна політика країн Західної Європи й Північної Америки, спрямована на боротьбу з незаконною міграцією шляхом затримання та депортації мігрантів, однак вона не дає бажаних результатів, оскільки розлучення дітей із батьками дозволяє їх залишити в «приймаючій» країні, ізолювавши в спеціалізованих обсерваціях. Така жорстка політика змушує потенційних шукачів притулку або відправляти дітей самостійно, або звертатися до послуг організаторів незаконних міграційних трафіків, примусово розриваючи родинні зв'язки та наражаючи неповнолітніх мігрантів на додаткові ризики, більшість із яких мають гендерно обумовлені детермінанти.

Нині міграція дітей стала настільки масовою, що змусила переосмислити роль зазначеної соціально-демографічної групи в загальносвітових процесах переміщення людей. На нашу думку, вивчення проблеми використання неповнолітніх із країн третього світу як дієвих механізмів політичних маніпулятивних впливів на розвинені країни Заходу потребує більш детального наукового вивчення та подальших аналітичних розвідок. Дотримання політики мультикультуралізму актуалізує необхідність розробки принципово нових, більш дієвих, ніж наявні, стратегій адаптації й інтеграції мігрантів, що не можливо без регулярних моніторингових досліджень.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1,7 миллиона человек: границу США с Мексикой пыталось пересечь рекордное число мигрантов (2021). BBC News. Получено 23 октября 2021 с <https://www.bbc.com/russian/news-59025964>

- Беларусь/Польша: Западня в приграничье*: Получено 24 ноября 2021 с <https://www.hrw.org/ru/news/2021/11/24/380474>
- Детей-мигрантов в Украине не будут помещать в приемники МВД*. Получено 29 ноября 2021 с <https://adcmemorial.org/novosti/priemniki-raspredeliteli-i-krizis-na-belorussko-polskoj-granicze/>
- Клименко, О. Ю. (2019). Залучення дітей до участі у збройних конфліктах: моделі та методи вербування (український досвід). *Соціологічні студії*, 2(15), 13–20. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2019-02-13-20>
- Конвенція про права дитини (1989). Отримано 20 травня 2020 з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
- Стратегия Совета Европы в поддержку прав ребенка (2016–2021)*. Получено 14 октября 2021 с <https://rm.coe.int/-2016-2021-/1680931c99>
- Europe: Curb Immigration Detention Amid Pandemic*. Health Risks and International Law Require Safer Alternatives. Retrieved March 12, 2020 from <https://www.hrw.org/news/2020/03/27/europe-curb-immigration-detention-amid-pandemic>
- Glazer, M., Moynihan, D. (1970). Beyond the Melting Pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York. Retrieved October 02, 2021 from <https://www.amazon.com/Beyond-Melting-Pot-Second-Italians/dp/026257022X>
- Jussibaliyeva, A., Akhmetova, G., Alpeissova, Sh., et al. (2021). Interregional Migration: Economic Aspects and Foreign Experience of Public Regulation. *Academy of Strategic Management Journal*, 20(1). Retrieved October 08, 2021 from <https://www.abacademies.org/articles/interregional-migration-economic-aspects-and-foreign-experience-of-public-regulation-10234.html>
- Moravska, E. (1994). In Defense of the Assimilation Model. *Journal of American Ethnic History*, 13, 76–87.
- Portes, A., McLeod, Jr., Parker, R. (1978). Immigrant Aspirations. *Sociology of education*, 5, 219.
- Portes, A., Rumbaut, R. (2001). Legacies: The story of the Immigrant Second Generation. Retrieved October 10, 2021 from <https://www.amazon.com/Legacies-Story-Immigrant-Second-Generation/dp/0520228480>
- Rumbaut, R. (1997). Paradoxes (and Orthodoxies) of Assimilation. *Sociological Perspective*, 40(3), 483–511. <https://doi.org/10.2307%2F1389453>
- Scheffer, P. (2011). Immigrant Nations. New York. Retrieved October 02, 2021 from <https://www.wiley.com/en-us/Immigrant+Nations-p-9780745649627>
- Uncertain Pathways: How gender shapes the experiences of children on the move. Retrieved October 21, 2021 from <https://data.unicef.org/resources/uncertain-pathways-how-gender-shapes-the-experiences-of-children-on-the-move/>

REFERENCES

- 1.7 million: A record number of migrants tried to cross the US border with Mexico* (2021). BBC News. Retrieved October 23, 2021 from <https://www.bbc.com/russian/news-59025964>
- Belarus/Poland: Border Trap*: Retrieved November 24, 2021 from <https://www.hrw.org/ru/news/2021/11/24/380474>
- Convention on the Rights of the Child* (1989). Retrieved May 20, 2020 from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
- Council of Europe Strategy for the Rights of the Child (2016–2021)*. Retrieved October 14, 2021 from <https://rm.coe.int/-2016-2021-/1680931c99>
- Europe: Curb Immigration Detention Amid Pandemic*. Health Risks and International Law Require Safer Alternatives. Retrieved March 12, 2020 from <https://www.hrw.org/news/2020/03/27/europe-curb-immigration-detention-amid-pandemic>
- Glazer, M., Moynihan, D. (1970). Beyond the Melting Pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York. Retrieved October 02, 2021 from <https://www.amazon.com/Beyond-Melting-Pot-Second-Italians/dp/026257022X>
- Jussibaliyeva, A., Akhmetova, G., Alpeissova, Sh., et al. (2021). Interregional Migration: Economic Aspects and Foreign Experience of Public Regulation. *Academy of Strategic Management Journal*, 20(1). Retrieved October 08, 2021 from <https://www.abacademies.org/articles/interregional-migration-economic-aspects-and-foreign-experience-of-public-regulation-10234.html>
- Klymenko, O. (2019). Involvement of children in armed conflicts: models and methods of recruitment (Ukrainian experience). *Sociological Studios*, 2(15), 13–20. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2019-02-13-20>
- Migrant children in Ukraine will not be placed in the reception centers of the Ministry of Internal Affairs*. Retrieved November 29, 2021 from <https://adcmemorial.org/novosti/priemniki-raspredeliteli-i-krizis-na-belorussko-polskoj-granicze/>
- Moravska, E. (1994). In Defense of the Assimilation Model. *Journal of American Ethnic History*, 13, 76–87.
- Portes, A., McLeod, Jr., Parker, R. (1978). Immigrant Aspirations. *Sociology of education*, 5, 219.

-
- Portes, A., Rumbaut, R. (2001). *Legacies: The story of the Immigrant Second Generation*. Retrieved October 10, 2021 from <https://www.amazon.com/Legacies-Story-Immigrant-Second-Generation/dp/0520228480>
- Rumbaut, R. (1997). Paradoxes (and Orthodoxies) of Assimilation. *Sociological Perspective*, 40(3), 483–511. <https://doi.org/10.2307%2F1389453>
- Scheffer, P. (2011). *Immigrant Nations*. New York. Retrieved October 02, 2021 from <https://www.wiley.com/en-us/Immigrant+Nations-p-9780745649627>
- Uncertain Pathways: How gender shapes the experiences of children on the move. Retrieved October 21, 2021 from <https://data.unicef.org/resources/uncertain-pathways-how-gender-shapes-the-experiences-of-children-on-the-move/>